

KEIJO RAHKONEN

DEMOKRATIASTA AMERIKASSA: PUHEENVUOROJA TOCQUEVILLESTÄ

[...] Meille oli kerrottu että Newportin naiset olivat huomiota herättävän kauniita; meistä he olivat potkkeuksellisen rumia.

[...] Olemme nyt täällä New Yorkissa. Ranskalaiselle kaupungin olemus näyttäytyy bisarrina eikä kovin miellyttävänä. Ei näy katedraalin kupolia eikä kellotornia, ei liioin isoja ja vaikuttavia rakennuksia minkä seurauksena saa vaikutelman kuin olisi alituisesti laitakaupungilla. Kaupungin keskusta on rakennettu tiilestä, mikä tekee sen ulkoasusta mitä monotonisimman...

– Tocqueville kirjeessään äidilleen toukokuussa 1831.

On todella hienoa, että J. V. Snellmanin (1806–1881) aikalaisen Alexis Charles Henri Maurice Clérel de Tocquevillen (1805–1859) ylivertainen klassikko *De la démocratie en Amérique* (1. osa ilmestyi 1835, 2. osa 1840) on vihdoon saatu suomeksi. Lähes 700-sivuinen opus on ollut käännöksenä valtava urakka – olkoonkin että se ei näytä olevan aivan moitteeton (kuten Matti Klinge oheisessa kirjoituksessaan osoittaa). Ruotsiksi *Om folkväldet i Amerika* ilmestyi kuutena niteenä jo vuosina 1839–1846, ja taannoin teoksesta tuli uusi ruotsinnos (1997).

Yhdysvalloissa *Demokratiasta Amerikassa* on 2000-luvulla ilmestynyt peräti kaksi uutta käännöstä (Library of America, 2004 ja University of Chicago Press, 2000); lisäksi siitä on lukuisia lyhennettyjä laitoksia. Se kuuluu Yhdysvaltojen poliittiseen kaanoniin. Sikäläiset poliitikot Bill Clintonista ja George W. Bushista Pat Buchananiin siteeraavat Tocquevilleä ahkerasti retoriikassaan. Usein siteeraaminen on virheellistä, ja Tocquevillen väärinkäytöstä Yhdysvalloissa on jopa oma nettisivu. *Democracy in America* on nykyisin luettavissa myös hypertekstinä internetistä (<http://xroads.virginia.edu/~HYPER/DETOC/home.html>).

Suomessa ei ole ylipäänsä ollut pelkoa Tocquevillen retorisestä käytöstä, saati väärinkäytöstä poliitikkojen puheissa. Itse Tocqueville-suomennos myöhästyi juhluvuodesta 2005, eikä Tocqueville-juhluvuosi noussut Suomessa juurikaan julkisuuteen, mutta ei

juhlavuosi ollut muuallakaan kovin iso tapahtuma. Huomionarvoista on kuitenkin, että esimerkiksi Britanniassa *The Guardian* (30.7.2005) julkaisi peräti pääkirjoituksen “Alexis de Tocqueville: Discovering America”. Ranskassa, jossa Tocqueville on toki jokapäiväistä leipää sikäläisessä poliittisessa ja intellektuaalisessa keskustelussa ja häneen viitataan tavan takaa, vuosi 2005 ei merkinnyt mitään isoa Tocqueville-juhlaa, eikä juhlavuotta kunnolla noteerattu edes *Le Mondessa* ja *Libérationissa*. Huomattavin juttu oli julkisfilosofi Bernard-Henri Lévy:n kirja *American Vertigo: Traveling America in the Footsteps of Tocqueville*, mutta se ilmestyi vasta talvella 2006. Matkan BHL teki tosin jo vuonna 2004. Kyseessä oli *The Atlantic Monthly* -lehden toimeksianto — ja BHL:lle lukratiivinen sopimus – matkustaa Tocquevillen jalanjäljissä Amerikassa. Lopputuloksesta *New York Timesin* kriitikko William Grimes (NYT 4.2.2006) totesi ytimekkäästi: “But Tocqueville’s shoes, and his footsteps, still look very large.”

Lévy väittää kirjassaan, että hänen opiskeluaikanaan 1960-luvulla Tocquevilleä ei luettu eikä arvostettu, mikä saattaa johtua BHL:n silloisesta maolaisuudesta. Nimittäin juuri 1960-luvun puolivälissä liberaali sosiologi – ja Jean-Paul Sartren opiskelutoveri – Raymond Aron (1905–1983) nosti sosiologian historiaa käsitelleessä teoksessaan Tocquevillen sosiologian varhaisten klassikoiden joukkoon August Comten ja Karl Marxin rinnalle. Sittenkin Tocqueville on ollut paljolti paitsi politiikan tutkijoiden – tunnetuimpana klassikkona britti-intellektuelli, London School of Economics and Political Sciencen politiikan tutkimuksen professori ja Labour-poliitikko Harold Laski (1893–1950) – myös sosiologiensa omaisuutta, ja häntä on pidetty vertailevan sosiologian edelläkävijänä. *Demokratiasta Amerikassa* on inspiroinut eritoten yhdysvaltalaisia sosiologeja, jotka ovat pohtineet amerikkalaisen yhteiskunnan erityislaatua; politiikansosiologian *grand old manille* S. M. Lipsetille se on ollut hänen tutkimustensa kantava teema, kuten esimerkiksi teos *American Exceptionalism: A Double-Edged Sword* (Norton, 1996) osoittaa. Viime aikoina Tocqueville on noussut taas sosiologiassa keskustelun aiheeksi erityisesti niin kutsutun kommunitarismin yhteydessä. Tocquevillen sosiologisesta nykyrelevanssista todistavat myös oheiset Kaj Ilmosen ja Martti Siisiäisen puheenvuorot – olkoonkin että Kari Saastamoisen ja Ari Helon kirjoitukset osoittavat että Tocqueville on monilta muiltakin kannoilta kiinnostava.

Kuten Matti Klinge kirjoituksessaan toteaa, siitä, ettei *De la démocratie en Amérique* ole ollut suomeksi, ei voida päätellä, etteikö sillä olisi ollut vaikutusta Suomessa jo varhain. Snellman ei ollut vain Tocquevillen aikalainen vaan tunsikin *Demokratian Amerikassa* sen ruotsinnoksen pohjalta, tosin ilmeisesti vain sen ensimmäisen osan, jota hän siteerasi teoksessaan *Läran om staten* (1842). Sinänsä mielenkiintoinen kysymys on, miksi arvostetun Tocqueville-ekspertin Jakob-Peter Mayerin teos *Alexis de Tocqueville: Massojen aikakauden ennustaja* ilmestyi juuri 1950-luvulla suomeksi (suom. J. A. Hollo; Otava, 1956). Tämän lisäksi suomeksi on julkaistu vain yksi tulkintateos, Jermu Laineen johdatus Tocquevillen ajatteluun, *Alexis de Tocqueville: Demokratian ja vapauden moderni yhteensovittaja* (Edita, 1999). Lisäksi Kari Saastamoisen oppikirjassa *Eurooppalainen liberalismi* (Atena, 1998) on yksi luku Tocquevillestä.

Eduskunnan kirjastossa on *De la démocratie en Amériquen* 4. painos vuodelta 1836. Turun yliopiston kirjastossa on vuoden 1840 laitos. Kansalliskirjastossamme ei ole ensipainosta, vaan vanhin editio on vuodelta 1850 (Paris: Pagnerre, 13. laitos.). Mutta kansalliskirjastosta löytyy Gustave de Beaumontin ja Tocquevillen raportti *Système pénitentiaire aux États-Unis, et son application en France: Suiivi d’un appendice sur les colonies pénales, et de notes statistiques* (Paris, 1836) – mitä siitä sitten voimmekaan päätellä, jos mitään.